

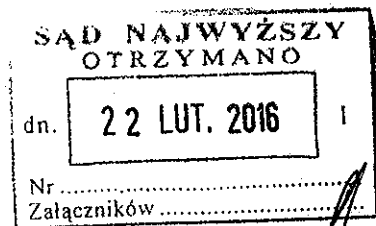

NACZELNA RADA ADWOKACKA

ul. Świętojerska 16, 00-202 Warszawa
tel. 22 505 25 00, 22 505 25 01, fax 22 505 25 08
e-mail: nra@nra.pl www.nra.pl

Warszawa, 22 lutego 2016 roku

Naczelna Rada Adwokacka
w Warszawie
ul. Świętojerska 16
00-202 Warszawa

prof. dr hab. Małgorzata Gersdorf
Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego
Plac Krasińskich 2/4/6
00-951 Warszawa

NRA. 015-2.9.2016

Sygn. akt: I KZP 20/15

Szanowna Pani Prezes,

mając na uwadze obowiązek Adwokatury współdziałania w ochronie praw i wolności człowieka, Naczelna Rada Adwokacka pragnie przedstawić Sądowi Najwyższemu opinię w sprawie skierowanej do rozstrzygnięcia w składzie siedmiu sędziów Sądu Najwyższego o sygnaturze akt Sygn. akt: I KZP 20/15.

Wyrażam nadzieję, że opinia ta okaże się pomocna w rozstrzygnięciu zagadnienia mającego ogromne znaczenia nie tylko w praktyce postępowania karnego, ale także dla wzmocnienia standardów ochrony praw człowieka w Polsce.

Z wyrazami szacunku,

Adw. Andrzej Zwara

Prezes Naczelnej Rady Adwokackiej

NACZELNA RADA ADWOKACKA

ul. Świętojerska 16, 00-202 Warszawa
tel. 22 505 25 00, 22 505 25 01, fax 22 505 25 08
e-mail: nra@nra.pl www.nra.pl

Warszawa, 22 lutego 2016 roku

Naczelna Rada Adwokacka

w Warszawie
ul. Świętojerska 16
00-202 Warszawa

Sąd Najwyższy
Izba Karna
Plac Krasińskich 2/4/6
00-951 Warszawa

Sygn. akt: I KZP 20/15

OPINIA

amicus curiae

Naczelnej Rady Adwokackiej

w sprawie rozstrzygnięcia przez skład siedmiu sędziów Sądu Najwyższego rozbieżności w wykładni prawa, występującej w orzecznictwie Sądu Najwyższego oraz sądów powszechnych

1. W dniu 13 listopada 2015 roku Pierwsza Prezes Sądu Najwyższego Rzeczypospolitej Polskiej na podstawie art. 60 § 1 ustawy z dnia 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym (Dz. U. z 2013 r. poz. 499 ze zm.) wniosła o rozstrzygnięcie przez skład siedmiu sędziów Sądu Najwyższego rozbieżności w wykładni prawa, występującej w orzecznictwie Sądu Najwyższego oraz sądów powszechnych, w zakresie dotyczącym następujących zagadnień prawnych:
 - Czy odmienność płci jest warunkiem pozostawania we wspólnym pożyciu w rozumieniu art. 115 § 11 k.k.?
 - Jakiego rodzaju więzi charakteryzują stan wspólnego pożycia w rozumieniu art. 115 § 11 k.k.?
2. Zgodnie z art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 26 maja 1982 r. - Prawo o adwokaturze (Dz. U. z 2015 r. poz. 615) Adwokatura, którą stanowi ogół adwokatów i aplikantów adwokackich, powołana jest do udzielania pomocy prawnej, współdziałania w ochronie praw i wolności obywatelskich oraz w kształtowaniu i stosowaniu prawa. Realizując ustawowe uprawnienia i zadania Adwokatury, NRA podejmuje działania na rzecz ochrony praw i wolności człowieka, identyfikując naruszenia praw człowieka we współczesnym życiu społecznym, a także wskazując środki usunięcia tych naruszeń oraz zapobiegania im w przyszłości.

3. Mając na uwadze ustawowe zadania i uprawnienia Adwokatury, NRA pragnie przedstawić swoje stanowisko w niniejszej sprawie z perspektywy konieczności zagwarantowania praw i wolności człowieka i obywatela, do których to ochrony jest powołana. Uwagi zaprezentowane w niniejszej opinii nie mają na celu powtarzania argumentacji przedstawionej przez Pierwszą Prezes Sądu Najwyższego we wniosku z dnia 13 listopada 2015 roku, lecz przedstawienie stanowiska Adwokatury koncentrującego się wokół zasadniczej kwestii będącej przedmiotem analizy w niniejszej sprawie, to jest ochrony prawa jednostek do prywatności oraz zasady niedyskryminacji, wyrażonych w Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzonej w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r. (Dz. U. 1993, poz 61, nr 284, dalej jako: Konwencja), w art. 8 Konwencji, zgodnie z którym, każdy ma prawo do poszanowania swojego życia prywatnego i rodzinnego, swojego mieszkania i swojej korespondencji; niedopuszczalna jest ingerencja władzy publicznej w korzystanie z tego prawa, z wyjątkiem przypadków przewidzianych przez ustawę i koniecznych w demokratycznym społeczeństwie z uwagi na bezpieczeństwo państwowe, bezpieczeństwo publiczne lub dobrobyt gospodarczy kraju, ochronę porządku i zapobieganie przestępstwom, ochronę zdrowia i moralności lub ochronę praw i wolności innych osób; oraz w art. 14 Konwencji, wprowadzającym ogólny zakaz dyskryminacji, zgodnie z którym, korzystanie z praw i wolności wymienionych w Konwencji powinno być zapewnione bez dyskryminacji wynikającej z takich powodów jak płeć, rasa, kolor skóry, język, religia, przekonania polityczne i inne, pochodzenie narodowe lub społeczne, przynależność do mniejszości narodowej, majątek, urodzenie bądź z jakichkolwiek innych przyczyn.
4. Art. 115 § 11 Kodeksu karnego stanowi, że osobą najbliższą jest małżonek, wstępny, zstępny, rodzeństwo, powinowaty w tej samej linii lub stopniu, osoba pozostająca w stosunku przysposobienia oraz jej małżonek, a także osoba pozostająca we wspólnym pożyciu. Dla niniejszej sprawy kluczowe znaczenie ma ustalenie treści normatywnej części końcowej przepisu, w szczególności ustalenie zakresu znaczeniowego pojęcia „osoby pozostającej we wspólnym pożyciu”. Należy zgodzić się z Pierwszą Prezes Sądu Najwyższego, że odpowiedź na sformułowane pytanie może przyczynić się do jednolitego rozumienia analizowanego pojęcia w szerszym kontekście systemowym i stanowić punkt odniesienia dla interpretacji przepisów innych dziedzin prawa. Ustalenie znaczenia pojęcia osoby pozostającej we wspólnym pożyciu w postępowaniu karnym ma bowiem szersze znaczenie i dotyczy szeregu uprawnień, spośród których, zdaniem NRA, na pierwszy plan wysuwają się w szczególności te uprawnienia jednostki, które służą realizacji prawa do poszanowania życia rodzinnego i prywatnego, o którym mowa w art. 8 Konwencji – np. wykonywanie praw zmarłego pokrzywdzonego, prawo do odmowy zeznań, prawo do uchylenia się od odpowiedzi na pytanie, prawo do wyłączenia jawności rozprawy. Zgodzić należy się jednakże, że pojęcie to, współtworząc w art. 115 § 11 Kodeksu karnego definicję legalną osoby najbliższej, ma istotne znaczenie również dla innych regulacji prawa karnego materialnego i procesowego, które mają różny charakter i pełnią rozliczne funkcje.

5. Na konieczność szerokiego rozumienia pojęcia „osoby pozostającej we wspólnym pożyciu”, w celu zapewnienia realizacji prawa do poszanowania życia rodzinnego i prywatnego bez dyskryminacji ze względu na płeć i orientację seksualną, wskazuje orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka odnoszące się do prawa do odmowy składania zeznań przez osoby najbliższe, którego zakres w polskim ustawodawstwie wyznacza art. 182 Kodeksu postępowania karnego.
6. Jak podkreślił Europejski Trybunał Praw Człowieka w wyroku dotyczącym prawa do odmowy składania zeznań przez skarżącą pozostającą w niezarejestrowanym związku partnerskim z oskarżonym, **prawo do odmowy składania zeznań jest wyrazem prawa do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego**. Uprawnienie to stanowi wyjątek od obowiązku obywatelskiego realizowanego w interesie publicznym. Należy w związku z tym zaakceptować, iż takie prawo może podlegać warunkom i formalnościom, a kategorie osób uprawnionych do korzystania z niego powinny zostać wyraźnie zdefiniowane (§ 67 wyroku z dnia 3 kwietnia 2012 r. w sprawie Van der Heijden przeciwko Holandii, skarga nr 42857/05). Osoby zwolnione z tego obowiązku są zwolnione z moralnego dylematu wyboru między złożeniem prawdziwych zeznań, a tym samym, narażeniem związku z podejrzanym, a złożeniem niewiarygodnych zeznań, a nawet dopuszczeniem się krzywoprzysięstwa w celu ochrony swego związku (§ 65 wyroku).
7. Elementem życia prywatnego jednostki znajdującego się pod ochroną wspomnianego wyżej prawa do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego, jest także *prawo do ustalenia bądź określenia własnej tożsamości* i wynikający z niego *obowiązek uznania i poszanowania tej tożsamości przez świat zewnętrzny*. Orientacja seksualna stanowi *obiektywny wyznacznik tożsamości człowieka*¹. Jednym z wymiarów poszanowania przez państwo orientacji seksualnej jako elementu życia prywatnego jednostki jest zakaz dyskryminacji opartej na tym kryterium. W orzecznictwie ETPCz można zauważyć odniesienie się do dokonywanych przez państwa strony Konwencji ingerencji opartych na kryteriach odmienności orientacji seksualnej w aspekcie dyskryminacji, przejawiającej się w przyjmowaniu kryterium orientacji seksualnej jako podstawy do odmiennego traktowania w społeczeństwie². Chodzi przy tym zarówno o dyskryminację bezpośrednią, jak i pośrednią – obie jednakowo niedopuszczalne w świetle art. 14 Konwencji. Zgodzić należy się z wnioskami wynikającymi z orzeczenia ETPCz w sprawie Salgueiro da Silva Mouta przeciwko Portugalii z dnia 21 grudnia 1999 r. (skarga nr 33290/96), w którym stwierdzono, że *zróznicowanie oparte na względach odnoszących się do orientacji seksualnej jest zróznicowaniem nieakceptowalnym w świetle Konwencji* (§ 36 wyroku). Tak jak co do zasady państwa dysponują szerokim marginesem swobody, jeśli chodzi o różnicowanie sytuacji jednostek, które państwo uzasadnia ochroną rodziny – czy małżeństwa – w tradycyjnym znaczeniu tego słowa, tak podejmując decyzję o wyborze środków

¹ L. Garlicki, Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, Tom I, komentarz do artykułów 1-18, CH Beck 2010, str. 493, 498.

² L. Garlicki, Ibidem, str. 498.

służących ochronie rodziny i zagwarantowaniu poszanowania dla życia rodzinnego, w ocenie ETPCz, państwo ma obowiązek *koniecznie uwzględnić rozwój społeczeństwa i zmiany sposobu postrzegania kwestii społecznych, statusu cywilnego oraz stosunków międzyludzkich łącznie z faktem, że nie istnieje tylko jeden sposób ani jedna droga wyboru w sferze życia rodzinnego lub prywatnego* (§ 98 wyroku z dnia 2 marca 2010 r. w sprawie Kozak przeciwko Polsce, skarga nr 13102/02). Ponadto, różnicując sytuację jednostek jedynie na podstawie orientacji seksualnej, państwa dysponują wyjątkowo wąskim marginesem swobody (por. § 92 wyroku). Ograniczając prawa jednostek ze względu na orientację seksualną, niezbędne jest wyjątkowo przekonujące i ważne uzasadnienie dla różnicy w traktowaniu w związku z prawami gwarantowanymi art. 8 Konwencji (§ 91 wyroku z dnia 22 stycznia 2008 r. w sprawie E. B. przeciwko Francji, skarga nr 43546/02).

8. Europejski Trybunał Praw Człowieka wielokrotnie podkreślał, że pary jedнопłciowe żyjące w stałych związkach niewątpliwie znajdują się pod ochroną art. 8 Konwencji i mieszczą się w pojęciu „życia rodzinnego”. Trybunał podkreślał ponadto, że pary jedнопłciowe mają potrzebę prawnego uznania i ochrony prawnej takiego związku (np. wyrok ETPCz z 24 czerwca 2010 r. w sprawie Schalk i Kopf przeciwko Austrii, skarga nr 30141/04, § 99). Już sam fakt nieuregulowania sytuacji związków jedнопłciowych, w związku z osiągnięciem europejskiego konsensusu ws. instytucjonalizacji pożycia par jedнопłciowych, Europejski Trybunał Praw Człowieka uznał ostatnio za naruszenie art. 8 Konwencji (wyrok ETPCz z 21 lipca 2015 r. w sprawie Oliari i inni przeciwko Włochom, skarga nr 18766/11 i 36030/11, § 185). Trybunał uznał ponadto, że z art. 8 Konwencji wynikają również pozytywne obowiązki państwa, a swoboda w ich realizacji nie jest nieograniczona w sprawach, w których rolę odgrywa szczególnie istotny aspekt życia i tożsamości jednostki (§ 162 wyroku). Trybunał uznał, że odzwierciedlenie rzeczywistej sytuacji skarżących – tj. pozostawanie w związku jedнопłciowym – nie stanowi żadnego ciężaru dla państwa i służy ważnej społecznej potrzebie (§ 173 wyroku). Interes skarżących, domagających się prawnego uznania i ochrony ich jedнопłciowego związku, nie narusza w żaden sposób interesu społecznego (§ 185).
9. Mając na uwadze przytoczone wyżej orzecznictwo ETPCz wskazać należy, że **związki osób tej samej płci znajdują się pod ochroną art. 8 Konwencji, zaś zróżnicowanie sytuacji takich osób wyłącznie z uwagi na orientację seksualną stanowi naruszenie zakazu dyskryminacji z art. 14 Konwencji.**
10. Pierwsza Prezes Sądu Najwyższego przedstawia we wniosku kilka koncepcji interpretacyjnych co do znaczenia pojęcia pozostawania we wspólnym pożyciu. Naczelna Rada Adwokacka, odnosząc się wyłącznie do pierwszego z pytań zadanych we wniosku o rozstrzygnięcie przez skład siedmiu sędziów Sądu Najwyższego rozbieżności w wykładni prawa, stoi na stanowisku, że **w świetle gwarantowanych Konwencją prawa do poszanowania życia rodzinnego i prywatnego i zakazu dyskryminacji, odmiennosc płci nie jest warunkiem pozostawania we wspólnym pożyciu, w rozumieniu art. 115 & 11 kk.**

11. Pierwsza Prezes Sądu Najwyższego zwraca uwagę na fakt, że niejednokrotnie taki sam termin jest różnie rozumiany w prawie cywilnym i karnym – jako przykład wskazuje takie terminy jak „dłużnik” i „wierzyciel”, „posiadanie”, „dokument” czy „rozporządzenie mieniem”. W jej ocenie, nie sposób wykluczyć, że podobnie należałoby zakwalifikować również analizowany przypadek terminu „wspólne pożycie”. Należy zgodzić się z Pierwszą Prezes Sądu Najwyższego, że przy interpretacji pojęcia „wspólne pożycie” należy sięgnąć także do definicji, którymi posługują się inne gałęzie prawa, w szczególności prawo cywilne, które reguluje m.in. stosunki rodzinne między jednostkami. Słusznie Pierwsza Prezes Sądu Najwyższego wskazuje, że nie odnotowuje się sprzeciwu wobec uznania, że osobą faktycznie pozostającą we wspólnym pożyciu z najemcą, w rozumieniu art. 691 § 1 kc, jest osoba połączona z nim więzią uczuciową, fizyczną i gospodarczą, w tym także osoba tej samej płci. Jak podkreślił Sąd Najwyższy we wskazanej uchwale, istotne znaczenie dla tego rozstrzygnięcia ma wspomniany wyżej wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 2 marca 2010 r. w sprawie Kozak przeciwko Polsce (skarga nr 1310202/02). W wyroku tym Europejski Trybunał Praw Człowieka odnosił się do definicji „faktycznego wspólnego pożycia małżeńskiego”, którym to pojęciem posługiwała się ustawa z dnia 2 lipca 1994 r. o najmie lokali mieszkalnych i dodatkach mieszkaniowych. Trybunał uznał, że pojęcie faktycznego wspólnego pożycia małżeńskiego, w kontekście gwarantowanego art. 8 Konwencji prawa do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego, obejmuje także związki osób tej samej płci. *Orzeczenia ETPCz dotyczące roli związków homoseksualnych w relacjach cywilnych, powinny być brane pod uwagę również na gruncie prawa karnego – te dwie gałęzie prawa nie mogą i nie powinny istnieć w oderwaniu od siebie, tworząc całkowicie autonomiczne reżimy prawne*³. Biorąc pod uwagę powyższe, w ocenie Naczelnej Rady Adwokackiej, **wnioski ETPCz płynące z coraz bogatszego orzecznictwa dotyczącego sytuacji par jedнопłciowych w relacjach prawnych o charakterze cywilnym, przenieść należy na uprawnienia jednostek przysługujące im także w postępowaniu karnym.**

12. We wskazanej wyżej sprawie Van der Heijden ETPCz zwrócił uwagę na fakt, że holenderskie prawo krajowe ograniczało prawo do odmowy składania zeznań do osób pozostających w związkach małżeńskich i zarejestrowanych związkach partnerskich – z tego powodu, za uzasadnioną interesem społecznym ETPCz uznał odmowę przyznania tego uprawnienia skarżącej pozostającej w związku nieformalnym. Trybunał jednak podkreślił, że nic nie wskazywało, aby jakiegokolwiek okoliczności powstrzymały skarżącą od zawarcia z oskarżonym małżeństwa lub zarejestrowanego związku partnerskiego, które spowodowałyby przyznanie jej prawa do odmowy składania zeznań (§ 72 i 73 wyroku). Szczególnie istotne wydaje się zatem, że **polski ustawodawca zdecydował się jedynie na umożliwienie zawarcia związków małżeńskich osobom różnej płci oraz nie stworzył żadnej możliwości zarejestrowania związku partnerskiego osób różnej czy tej samej płci.**

³ B. Rodak, glosa do wyroku ETPCz z 3 kwietnia 2012 roku w sprawie Van Der Heijden vs Holandii, sygn. akt 42857/05, lex/EL. 2012.

Konsekwentnie, mając na uwadze, że pod pojęciem „życia rodzinnego” kryją się także nieformalne związki osób różnej i tej samej płci, ustawodawca przyznaje szereg uprawnień – w tym prawo do odmowy składania zeznań – także osobom pozostającym w związkach nieformalnych, we wspólnym pożyciu. **Skoro zatem polski ustawodawca zdecydował się uprawnieniem tym objąć osoby pozostające we wspólnym pożyciu, w ocenie Naczelnej Rady Adwokackiej, brak jest przekonujących i uzasadnionych powodów dla przyjęcia, że należałoby to uprawnienie ograniczyć do partnerów różnej płci.**

13. Zdaniem NRA, nawet z literalnego brzmienia przepisu art. 115 § 11 Kodeksu karnego nie wynika, by miał on zastosowanie jedynie do wspólnego pożycia pomiędzy osobami odmiennej płci – w treści przepisu brak jest odniesienia do płci osób pozostających we wspólnym pożyciu⁴. Już z tego powodu nie wydaje się dopuszczalne zawężenie znaczenia normatywnego art. 115 § 11 Kodeksu karnego poprzez dodanie warunku pozaustawowego, by osobami pozostającymi we wspólnym pożyciu były osoby odmiennej płci.
14. Dokonując analizy przepisu art. 115 § 11 Kodeksu karnego z perspektywy utrwalonego w orzecznictwie strasburskim testu dopuszczalności i zasadności ingerencji, należy dokonać analizy: 1) legalności formalnej ingerencji, 2) legalności materialnej ingerencji 3) niezbędności ingerencji w demokratycznym społeczeństwie.
15. Zdaniem NRA, już na pierwszym z etapów weryfikacji nie jest dopuszczalne uznanie, że warunkiem koniecznym pozostawania we wspólnym pożyciu jest odmiennosc płci osób pozostających we wspólnym pożyciu. Legalność formalna ingerencji wymaga bowiem nie tylko, by podstawa ingerencji przewidziana była w przepisie ustawowym, ale również by przepis ten spełniał określone wymogi jakościowe – w szczególności by był dostatecznie przewidywalny, by jego treść była dostatecznie zrozumiała dla potencjalnych adresatów, precyzyjna i by zawierała gwarancje braku nadużycia ze strony władz państwowych – tak by potencjalny zainteresowany był w stanie ustalić, czy w jego sytuacji znajdzie on zastosowanie. Przepis art. 115 § 11 Kodeksu karnego z całą pewnością nie pozwala ustalić, czy spod jego działania ochronnego wykluczone są osoby homoseksualne pozostające we wspólnym pożyciu.
16. Skoro ustawodawca do kręgu osób najbliższych, uprawnionych do odmowy składania zeznań, zaliczył także osoby pozostające w związkach nieformalnych, uznał niewątpliwie, że takie wyłączenie nie narusza w stopniu nieproporcjonalnym bezpieczeństwa państwowego lub publicznego, porządku czy praw i wolności innych osób. Konsekwentnie uznać należy, że takie wyłączenie nie narusza wartości chronionych Konwencją bez względu na orientację seksualną osób pozostających w związku nieformalnym.
17. Wreszcie ograniczenie uprawnień osób najbliższych do osób pozostających

⁴ B. Rodak, glosa do wyroku ETPCz z 3 kwietnia 2012 roku w sprawie Van Der Heijden vs Holandii, sygn. akt 42857/05, lex/EL. 2012.

w związkach nieformalnych różnej płci nie jest uzasadnione w demokratycznym społeczeństwie – nie jest bowiem niezbędne do jego funkcjonowania, wręcz przeciwnie, ograniczenie tego rodzaju może przyczynić się jedynie do utrzymania nieufności części społeczeństwa do instytucji państwowych i realizowanych przez nie funkcji (w szczególności tych o charakterze represyjnym – biorąc pod uwagę, że norma art. 115 § 11 Kodeksu karnego znajduje zastosowanie w sprawach karnych) i tworzenie wrażenia państwa opresyjnego, dyskryminacyjnego, stwarzającego stawiającego związki, również nieformalne, osób heteroseksualnych; nie zaś państwa otwartego i tolerancyjnego, gwarantującego ochronę przyrodzonej godności człowieka każdej jednostce, bez względu na jej orientację seksualną

18. Na marginesie zwrócić należy uwagę, że art. 115 § 11 Kodeksu karnego będzie znajdował zastosowanie nie tylko do ustalania kręgu osób najbliższych dla obywateli polskich, ale również do cudzoziemców i osób obywatelstwa polskiego, które zawarły związki partnerskie zgodnie z prawodawstwem obcym. Osoby takie, w państwach zawarcia związku partnerskiego, są dla siebie osobami najbliższymi w świetle prawa krajowego, a tym samym mogą np. odmówić składania zeznań w sprawach, w których oskarżonym jest ich partner życiowy. Zawężenie zakresu normatywnego art. 115 § 11 Kodeksu karnego poprzez uznanie, że krąg osób pozostających we wspólnym pożyciu ograniczony jest do osób różnej płci tylko z uwagi na fakt, że w prawodawstwie polskim nie uregulowano sytuacji związków partnerskich, może prowadzić do praktyki dyskryminacyjnej. Tytułem przykładu można wskazać na ocenę dopuszczalności odmowy składania zeznań w sprawie karnej, w której oświadczenie o skorzystaniu z tego prawa składa odpowiednio osoba pozostająca w związku partnerskim osób homoseksualnych i druga osoba pozostająca w związku partnerskim osób heteroseksualnych, przy czym oba związki to ważne, formalne związki w świetle prawa kraju, w którym zostały zawarte. W sprawie karnej uprawnienia przysługujące osobom najbliższym przysługiwałyby wyłącznie osobom pozostającym w związku partnerskim heteroseksualnym, nie przysługiwałyby natomiast osobom pozostającym w identycznym związku homoseksualnym, pomimo istnienia więzi duchowej, fizycznej i ekonomicznej.

19. W opinii NRA, odmienność płci nie jest warunkiem pozostawania we wspólnym pożyciu w rozumieniu art. 115 § 11 kodeksu karnego.

Adw. Andrzej Zwara

Prezes Naczelnej Rady Adwokackiej

Adw. Mikołaj Pietrzak

Przewodniczący Komisji Praw Człowieka
przy Naczelnej Radzie Adwokackiej